

OKTAY ÖZEL • Kiske Kuşunun Peşinde

OKTAY ÖZEL Tarihçi. *Dün Sancısı - Türkiye’de Geçmiş Algısı ve Akademik Tarihçilik* (Tarih Vakfı, 2012); *Türkiye 1643 - Goşa'nın Gözleri* (İletişim, 2013), *Kiske Kuşunun Peşinde - Katamizeler (1835-1981)* (İletişim, 2024) kitaplarının yazarı.

İletişim Yayınları 3404 • Tarih Dizisi 185
ISBN-13: 978-975-05-3632-8
© 2024 İletişim Yayıncılık A.Ş. / I. BASIM
1. Baskı 2024, İstanbul

EDİTÖR Aybars Yanık
YAYINA HAZIRLAYAN ve KAPAK KOLAJI Öykü Özer
KAPAK Suat Aysu
UYGULAMA Hüsnu Abbas
DÜZELTİ Begüm Hazar Keleş
DİZİN Berkay Üzüm

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871
Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul
Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63
CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387
Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,
Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

OKTAY ÖZEL

Kiske Kuşunun Peşinde

Katamizeler (1835-1981)

Bahri ve Lutfiye Özel'e...

Gökyüzünden başka çağ yoktur.

M.C. ANDAY

İÇİNDEKİLER

TAKDİM VE TEŞEKKÜR	13
Girizgâh	21
Kökenler ve İlişkiler	29
Çürüksu'da bir doğum: Yıldız	29
Hacı Mustafa Ağa	33
Fatma Cevâhir Hanım	38
Yıldız Hanım'ın evlilikleri	39
Katamize (Katamadze) ailesi	46
Çürüksu (Kobuleti)	49
Çürüksu'nun beyleri: Tavgirizeler	51
Kesişen yollar	56
Savaş ve Göç	61
93 Harbi (1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi)	61
Savaşan Katamizeler: Recep Ağa ve diğerleri	66
Barışın bedeli: Yeşilköy ve Berlin Antlaşmaları	70

Şok ve direniş.....	72
Göç (1879-1884).....	81
Katamizelerin göçü.....	87
<i>Yıldız Hanım anlatıyor-1</i>	87
Ordu	97
<i>Ordu'da: Yıldız Hanım Anlatıyor-2</i>	97
<i>Olaylar, olaylar...</i>	107
<i>Burhanettin'e yerleşme</i>	114
<i>Ölümler</i>	117
Burhanettin	125
Arazi ve yerleşme düzeni.....	125
Katamize haneleri ve evleri.....	132
Burhanettin'deki hısım aileler.....	142
Tutunma mücadelesi ve şehirle ilişkiler.....	148
Recep Ağa ve ailesi (1880-1915).....	161
Âşar mültezimliği.....	169
“Şamize”nin gizemi!.....	174
Harb-i Umumi (1914-1918) ve Sonrası	181
Dünya paylaşılırken.....	181
Harb-i Umumi'de Katamizeler.....	186
Mütareke ve İstiklal Harbi (1919-1923).....	204
Ermeni Tehciri (Haziran 1915).....	211
Tehcirde Ermeniler ve Katamizeler.....	212
Son Durak: Eski yurt/Kızılhisar (1925)	233
Eski yurt'a göç.....	234
Adım adım.....	240
Avedis ile Maryam.....	252
Tutunma mücadelesi.....	263

Yabanda Hayat	283
Rıza Efendi ve ailesi.....	283
Zağfer (Muzaffer) Hanım.....	285
Emine Abla/Hala.....	290
Yaban yerde.....	295
Bir hüzünlü hikâye: Lütfiye.....	304
Katamize/Şamize'den "Özel"e: Soyadı Kanunu (1934).....	308
Yeni Düzene Doğru	315
Dağılma ve yeni düzen arayışları.....	315
Hac ve arazinin taksimi.....	326
Geçiş dönemi sancıları.....	331
Özel Cami-i Şerifi.....	340
Yeni düzen.....	345
Uzun bir ömrün sonu (1981).....	350
Hayat, Olduğu Gibi...	357
<i>DİZİN</i>	367

TAKDİM VE TEŞEKKÜR

Kiske Kuşunun Peşinde, uzun yıllara yayılan keyifli bir mesainin sonucu ve devam eden daha geniş kapsamlı bir araştırmanın yan ürünü... Katamize/Özel ailesi üzerinden yapılmış bir mikro tarih çalışması. Farklı yönleriyle öne çıkan kimi aile mensupları üzerinden çeşitli hayat deneyimlerini tarihselleştirmeye yönelik bir deneme...

Bu çalışma elbette tarihsel olgulara, bilgilere dayanıyor. Ama içerisinde nice katmandan ve filtreden geçerek bugüne ulaşan sözlü aktarımlar ve anlatılar da var. Anlatan ve aktaranların filtreleri; öznellikleri, duyguları ve hafızaları... Üstüne, bunlardan hareketle kendimce oluşturduğum fotoğrafı bir hikâye ve tarihsel anlatı olarak yeniden kuran, tasarlayan ve anlatan ben, ve tercihlerim... Kaçınılmaz öznellikler, neyin önemli veya önemsiz olduğuna karar verirken devreye giren seçicilikler... Ve tabii ki kimi mahremiyet ölçüleri, sınırları...

Bütün bunlar tarihçiliğin doğasında var, diyeceksiniz. Haklısınız da...

Sonuçta, bu benim elimden çıkan bir tarih çalışması. Kitapta konu edilen gerçek insanların hikâyesini bir başkası ele alsaydı...

bette ortaya farklı bir anlatı(m) ve sunuş çıkacaktı. Her ne kadar kaba tarihsel eksen ve gövdesi aynı kalsa da... Çürüksu'dan Ordu'ya Katamize/Özel ailesinin tarihini bunun bilincinde olarak, her tarih çalışmasının gerçeğin bir temsili olduğunu unutmadan kaleme aldım.

Öte yandan elinizdeki metinde yakın tarihimizin kimi kritik olgularını hem aile hem Ordu hem Türkiye bağlamında daha net ortaya koyabildiğimi, kimi toplumsal ve politik süreçleri somut örnekleriyle daha görünür kıldığımı düşünüyorum. Üstelik, her durumda sanki gerçeğin tek ve noter tasdikli belgelemiş gibi algılanan “resmî evrak”a mahkûm olmadan da tarih yazılabileceğini, sözlü tarihin ve yaşayan tanıklıkların kaynak değerini bir kez daha takdir ve teslim ederek...

Bir de şu var tabii: Etrafına çektiği kalın çit ile kendi dışındaki bakış, düşünüş ve yaratım düzlemlerine (edebiyat, sanat, felsefe), olanaklarına şaşırtıcı derecede kapalı, “bilgiyi örgütlü bilimle bir tutan” anlayışla yapılabilecek akademik tarihçiliğin bir sınırı olduğunu unutmayalım. Üstelik bireysel insan deneyimlerini tarihsel dolaylımları içinde daha esnek bir zihinle ve belli bir yazma biçiminin tekeline teslim olmadan kaleme almanın gereğine dair mesleğin içinden yükselen çığlıklar ve çağrılar son yıllarda iyice arşa çıkmışken.¹

- 1 Postmodern eleştiriyi bir küfür gibi algılamayacak meraklı okuyuculara ve tarihçilere T. W. Adorno'nun (“Biçim Olarak Deneme”, çev. Sabir Yücesoy, *Defter*, 45, 2002, s. 71-91) ve Hayden White'in (*Metatarih. Ondokuzuncu Yüzyıl Avrupası'nda Tarihsel Imgelem*, çev. Mehmet Küçük, Dost Kitabevi, Ankara, 2008) tuttuğu fener ışığında bilhassa şu seslere kulak vermelerini salık veririm: Beverly Southgate, *History Meets Fiction*, Routledge, New York, 2014 (ilk baskısı Taylor & Francis, 2009); Rolf Torstendahl, *The Rise and Propagation of Historical Professionalism*, Routledge, New York-Londra, 2015 (şunun eşliğinde: Herman Paul, “What Defines a Professional Historian. A Historisizing Model”, *Journal of the Philosophy of History*, 2016, s. 1-17); Robert A. Rosenstone, *Adventures of a Postmodern Historian. Living and Writing the Past*, Bloomsbury Academic Publishing, New York, 2016; Ivan Jablonka, *History is a Contemporary Literature. Manifesto for the Social Sciences*, çev. Nathan J. Bracher, Cornell University Press, Ithaca ve Londra, 2018.

Dolayısıyla, ortaya çıkan metnin ana kaynakları olan, bir yandan da bütün araştırma ve yazma sürecine katkıda bulunup bana eşlik eden, bıktırıcı sorularına tahammül gösteren görüşmecilerimin, eş, dost ve akrabaların her birine müteşekkirim. Bu hikâyenin ortak yazarlarıdır onlar.

Metin içinde sadece bir kısmına atıfta bulunabildiğimiz dedelerimize, anne ve babalarımıza, genci ve yaşlısıyla Katamize/Özel ailesinin ve 93 Muhaciri ailelerin kimi artık aramızda olmayan bütün mensuplarına şükran ve teşekkür borçluyum. Öncelikle kendilerinden geriye notlar, defterler, mektuplar ve resmî evrak bırakan Rıza ve Râmiz Özel'e... Uzun sohbetlerimizle her zaman yanı başımda veya bir telefon mesafesinde olan Bahri, Lütfiye ve Şükûfe Özel'e... Cemile, Nazmiye, Huriye, Nedime ve diğer Lütfiye Özel'e... Süriye Özel ve Süreyya/Süriye Özel/Çol'a... Uzun sohbetleriyle değerli ve renkli bilgiler sunan Mehmet, Kemal ve Celadet Özel'e... Geriye bıraktıkları şaşırtıcı zenginlikteki ajandalar dolusu günlükleriyle iç dünyalarını bizlere açan Recep ve Kadir Özel'e... Türkan Özel/Akpınar'a... Halim Nihat Ergen ile Ahmet Ziya ve Hüseyin Avni Sağesen'e, Ahmet Hamdi Bacınoğlu'na... Yusuf Ziya Çol'a... Mahmut ve Cemal Çol'a, Hasan ve Zeki Çol'a... Mehmet ve Ali Fuat Varol, İnci Yaraş/Eroğlu ve Yeşim Yaraş'a... Filiz Piroğlu'na... Bilge ve Cihan Özel ile Leyla Özel/Güvenç'e... Nihat, Murat ve Necati (Nejat) Özel'e... Avni ve Ekrem Özel'le, iki Zeki Özellere... İnci, Hüseyin, Gül ve Feridun Özel'e... Öznur Çakır'a, Kenan, Beyhan, Osman ve Halis Özel'e... Güzide Özel/Yılmaz, Mustafa Yaraş, Osman Ergen, Ali Bacınoğlu ve Halis İşcan'a... Rıza Can Özel, Ümit Tokcan ve Hamdi Tokcan'a... Yılmaz Ergen ve Muhsin Alptekin'e... Enis Ayar ve Dilek Sağesen'e... Nihat Şenyurt'a, Saydam/Sada, Gökhan ve Merih Bacınoğlu'na... Hikmet Bacınoğlu, Kübra ve İnci Bacınoğlu/Silahçıoğlu'na... Ogan Şahinbaş'a, Sürhan ve Mesut Bektaş'a... Cevade ve Abdurrahman Top'a... Servet Kadioğlu'na... Mehmet Ali Aydın ve Süleyman Aydın'a... Hüsnü ve Baykal Öner'e... Mehmet Şekeroğlu'na, Yılmaz ve iki Osman Bacınoğlu'na... Fatsa'daki kuzenlerimiz Resul, Güven, Niyazi ve Yu-